

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 2 (95)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 2 (95)

ISSN (Print): 2663-7642

ISSN (Online): 2707-4463

УДК 82.09:821.161.2-312-4

DOI 10.35433/philology.2 (95).2021.36-44

АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ В РОМАНІ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА "КАМЕРТОН ДАЖБОГА"

М. В. Франчук*

У статті розглянуто особливості використання жанрових атрибутів альтернативної історії в романі Олесь Бердника "Камертон Дажбога". Попри великий інтерес вітчизняних учених до питання жанру альтернативної історії, творчість чільного представника української фантастики, видатного філософа та футуролога залишилася поза увагою літературознавців щодо наявності в ній ознак жанру. Тому варто з'ясувати її особливості використання цих ознак у романі, і їх функції в тексті, і вплив на це своєрідного світогляду автора. Матеріалом дослідження став роман Олесь Бердника, а також явище альтернативної історії як жанру фантастики. Це допомогло визначити, як саме уживає автор жанрові атрибути альтернативної історії, як опис варіативної історії вписується в роман і яку роль відіграє. Використано метод текстуального аналізу. Підґрунтям для дослідження стали сучасні теорії альтернативної історії в різних галузях знань і вивчення її проявів в українській прозі, зокрема її постмодерній. Спостереження над текстом роману Олесь Бердника "Камертон Дажбога" та іншими його творами, зокрема романом "Зоряний Корсар", дало змогу зібрати багатий фактичний матеріал, що стало основою для означення особливостей і функцій зображення паралельної реальності автором. З'ясовано, що Олесь Бердник застосовує в романі прийом зображення альтернативної історії та прийом випадкової подорожі для того, щоб пожвавити сюжет, наситивши його перипетіями, щоб повніше окреслити характери головних героїв і висловити власні філософські та світоглядні переконання. Питання вивчення альтернативної історії у творчості Олесь Бердника все ще потребує подальшого вивчення, зокрема щодо розгляду в цьому аспекті інших романів автора.

Ключові слова: альтернативна історія, альтернативна фантастика, роман-феєрія, жанр, жанровий різновид, метажанр.

---

* кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
shevchuk2004@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1066-3804

ALTERNATIVE STORY IN OLES BERDNYK'S NOVEL "DAZHBOG'S CAMERTON"

Franchuk M. V.

The article considers the specificity of the use of genre attributions of alternative story in Oles Berdnyk's novel "Dazhbog's Camerton". Despite the great interest of domestic scholars in the genre of alternative story, the work of a leading representative of Ukrainian fiction, a prominent philosopher and futurologist remained out of the attention of literary critics concerning the presence of the genre features. Therefore, it is necessary to find out the peculiarities of the use of these features in the novel, their functions in the text, and the influence of the author's peculiar worldview. The material of the research was Oles Berdnyk's novel, as well as the phenomenon of alternative story as a genre of fiction. This helped to determine exactly how the author uses the genre attributions of alternative story, how the description of variable story fits into the novel, and what role it plays. The method of textual analysis was used as research method. Modern theories of alternative story and various branches of knowledge and study of its manifestations in Ukrainian prose, including postmodern, are used as a basis for the research. Observations of the text of Oles Berdnyk's novel "Dazhbog's Camerton" and his other works, in particular the novel "Star Corsair", allowed to collect a lot of factual material, which became the basis for defining the features and functions of the author's parallel reality. Thus, it turned out that Oles Berdnyk uses in the novel the method of an image of an alternative story and the method of an accidental journey in order to enliven the plot, enriching it with peripeties, to more fully outline the characters and express their own philosophical and worldview beliefs. The question of studying alternative story in Oles Berdnyk's work still needs further research, in particular, of other author's novels in this aspect.

Keywords: *alternative story, alternative fiction, novel-extravaganza, genre, genre variety, meta-genre.*

Постановка наукової проблеми.

Олеся Бердника небезпідставно вважають творцем української фантастики, однак це надзвичайно поважне визнання являє собою тільки частину його багатогранної діяльності. Світ й Україна знають його також як філософа, творця оригінальної філософської системи, футуролога, громадського діяча, правозахисника. Творчість Олеся Бердника та його непересічні ідеї, які значно випередили свій час, є предметом широкого вивчення в науці і об'єктом палкого захоплення мільйонів його послідовників, які вважають цю непересічну особистість своїм духовним наставником. За своє довге й плідне життя письменник зумів розробити та втілити на папері унікальні ідеї, які можуть змінити не тільки життя однієї людини, а й цілого світу. Однак, крім майбутнього, цей автор торкнувся й минулого, подавши в романі "Камертон Дажбога" оригінальну картину альтернативної історії своєї країни. Попри великий

інтерес до такого художнього та світоглядного експерименту в інших авторів, досі роману Олеся Бердника не було присвячено окремої розвідки щодо особливостей бачення ним історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Олеся Бердника вивчають надзвичайно широко і в нас, і за кордоном, так само великий інтерес являє собою філософська концепція цього мислителя, його правозахисна діяльність. Мистецька спадщина письменника стала предметом багатьох досліджень, до її вивчення й популяризації долучилася після смерті автора його родина. Напрямки цього вивчення різноманітні, починаючи від осмислення його особливого погляду на еволюцію людства й закінчуючи розглядом особливостей фантастичних романів. Інтерес до творчої спадщини Олеся Бердника проявляють і філософи, й історики, і футурологи, і богослови. Фантастичні романи автора стали предметом розвідок І. Гречаник,

К. Комісаренко, Н. Логвіненко, С. Олійник та інших учених. Найбільший інтерес у дослідників викликають оригінальні риси його фантастики, зокрема щодо вибудовування письменником візій майбутнього (утопічної й антиутопічної), а також особлива система поглядів автора на еволюцію людства, викладена і романах "Зоряний корсар" і "Камертон Дажбога". Але якщо перший твір досліджений більш повно, то другий, який є його продовженням, викликав менший інтерес дослідників. Це стосується й елементів альтернативної історії, які там наявні. Зауважимо, що проблема альтернативної історії широко представлена і в українській історичній науці, і філософії, і літературознавстві, але творчість Олесь Бердника не стала предметом окремого дослідження.

Попри великий інтерес дослідників до жанру альтернативної історії у фантастиці, твір "Камертон Дажбога" розглядали лише побіжно щодо елементів цього жанру в ньому. Традиційно цей роман-феєрія зараховують до переліку українських альтернативно-історичних романів, але окремо його не вивчали. Та й загалом цей твір вивчається не так жваво, як роман "Зоряний корсар", який став предметом багатьох досліджень. Тому нам видається доволі актуальним питання особливостей зображення альтернативної історії в цьому творі, оскільки досліджень із такою тематикою ще не існує. Крім того, інтерес до жанру альтернативної історії в українських читачів і літературознавців зростає у зв'язку з подальшим становленням метажанру фантастики в національній літературі.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є вивчення жанрових атрибутів альтернативної історії в романі Олесь Бердника "Камертон Дажбога", а також визначення особливостей представлення вітчизняної історії в її альтернативному вигляді у творчості

письменника. Ця мета потребує вирішення таких завдань:

– означення понятійного апарату, пов'язаного з жанром альтернативної історії;

– всебічний розгляд роману "Камертон Дажбога" для з'ясування особливостей використання в ньому альтернативної фантастики;

– визначення функцій та особливостей альтернативної історії в романі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

До недавнього часу література в жанрі фантастики не ставала предметом спеціальних досліджень у критиці й літературознавстві, оскільки цей жанр розглядали фахівці-філологи як легкий, не вартий уваги. Щодо української фантастики, то вона довгий відставала від російської, крім того, сьогодні лівова частина текстів пишеться російською, а автори мають бажання публікуватися в Росії, не ідентифікуючись із сучасним українським літературним процесом. Однак останнім часом ці тенденції дещо змінюються, з'являється все більше українськомовних авторів, гідних уваги. Для читачів і письменників навіть діє Клуб любителів українськомовної фантастики, який поставив за мету "активізувати ринок україномовної фантастичної продукції, популяризувати її та зробити доступнішою для читачів" [2]. На сайті клубу можна прочитати й розмістити твори, ознайомитись із критичними працями та коментарями користувачів. Українська фантастика має великий потенціал, вона відповідає всім викликам часу, зокрема щодо гуманізації та розгляду складних питань футурології й філософії загалом. Крім того, нарешті з'явилися ґрунтовні дослідження метажанру фантастики в українській літературі, зокрема праці С. Хороба, О. Стужук, Т. Рязанцевої та ін. Особливості української альтернативної фантастики розглядають такі учені, як Н. Макшеєва ("Розвиток альтернативної історії в сучасному

літературному процесі України"), О. Поліщук ("Альтернативна історія у новітньому літературному процесі") [6], О. Леоненко ("Жанр фентезі в українській прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття") [4]. Окремо варто додати, що альтернативна історія існує як самостійний напрям історичної науки, а питання альтернативності історичного процесу жваво обговорюють і філософи, і футурологи, і представники інших галузей знань. У цьому плані видається доволі актуальним творчий доробок Олеса Бердника, який хоч і вибудовує теорії альтернативної еволюції, але кидає погляд і на минуле України, розглянувши шматок її історії під оригінальним кутом зору. Зауважимо, що роман-фесрія "Камертон Дажбога" не є зразком жанру різновиду альтернативної фантастики, але має його риси в одній із частин. Саме це й стає предметом нашого дослідження, а саме щодо виявлення рис жанру альтернативної історії в аналізованому романі.

Перед розглядом роману варто означити понятійний апарат, який останнім часом нарешті починає складатися в нашій науці, про що свідчать праці названих вище авторів. Наприклад, Н. Макшеєва в статті "Розвиток альтернативної історії в сучасному літературному процесі України" пише, що на позначення цього літературного явища використовують різну термінологію: «альтернативно-історичний постмодерний роман», «альтернативно-історична фантастика». Визначають альтернативну історію як тематичний різновид чи піджанр наукової фантастики, як жанр фантастичної літератури, як метажанр. Ми схилиємося до думки, що альтернативна історія є саме тематичним різновидом наукової фантастики, тому що в процесі написання творів такого характеру автори оперують науковою картиною світу, використовують дані конкретної науки (історії), у межах якої роблять

фантастичне припущення. На основі науки вони екстраполюють та інтерпретують, створюючи науково-гуманітарну фантастику, яка прийшла на зміну науково-технічній у кінці ХХ ст. [5]. Ми погоджуємося з автором, тому надалі будемо вживати термін "альтернативна історія" та синонімічні до нього. Зауважимо, що хоч цитована праця розкриває особливості побутування піджанру в українській літературі, у ній згадано Олеса Бердника, але не його роман "Камертон Дажбога", а інший – "Покривало Ізиди" як приклад ще одного піджанру фантастики, криптоісторії. Звісно, аналізований роман не повністю представляє альтернативну історію, але атрибутивні ознаки цього жанру має. Додамо, що Н. Макшеєва розглядає альтернативну історію як один із виявів постмодернізму в українській літературі, а творчість Олеса Бердника не належить до нього. Тим актуальнішим нам видається розгляд його творчості в цьому напрямку, тому що можна буде накреслити розвиток альтернативної історії в нашій словесності, який не обмежується лише епохою постмодерну.

Жанр альтернативної історії має певні ознаки, як формальні, так і змістовні. Зокрема, найчастіше аналізують варіант історичного розвитку людства від певної реальної визначальної події чи дати, коли через низку зовнішніх чи цілком випадкових подій історія йде іншим шляхом. Такий поворот змінює ситуації, розстановку сил у світі, роль видатних особистостей в історії, а також певною мірою зачіпає всіх персонажів твору. Часто герої намагаються змінити історію, що пішла не так, або ж вони розуміють, що потрапили до паралельної реальності, у їхній реальності події залишаються незмінними.

Роман Олеса Бердника "Камертон Дажбога" видано 1996 року, він є останнім у його письменницькій спадщині. Він об'єднаний у цикл

творів зі спільними героями та сюжетною лінією, зокрема з романом "Зоряний корсар", трилогією-феєрією "Суддя і любов", деякими уривчастими публікаціями. "Камертон Дажбога" продовжує доволі запутану сюжетну лінію, яка описує протистояння ватажка космічної надцивілізації Ари могутнього Арімана та космократорів, творців світів. У "Зоряному корсарі" читач знайомиться з кількома пластами дії, яка пов'язана численними втіленнями героїв у часі й просторі. Сім космократорів намагаються боротися з носієм всесвітнього Зла Аріманом, що задумав Землю зробити джерелом енергії для жителів Ари, яка гине від браку вітальної сили. Однак володар надцивілізації не врахував, що страждання людей у пастці повторюваних катаклізмів викличуть бунт тих, хто створює світи. Космократори за відмову виконувати накази були ув'язнені, але зуміли втекти, втілившись у земній площині в різні віки в різних людей, які мали надприродний зв'язок зі своїм минулим і один з одним. Власне, пошук собі подібних для об'єднання задля кращого майбутнього людства стає предметом опису в "Зоряному корсарі". Читачі стають свідками то майже детективної історії, то життя надцивілізації, то наукових пошуків учених, які експериментують із часом, то складних філософських роздумів про шлях Всесвіту. Складна інтрига з безліччю ходів і таємниць нарешті розкривається в кінці роману, коли космократори намагаються відшукати один одного, загублених у різних епохах, запроторених Аріманом у пастки часу. Роман закінчується розділом "Пастка часу", у якому космократори завдяки подорожі в часі намагаються об'єднатися.

Головний персонаж роману, який об'єднує всі сюжетні лінії і всіх персонажів, – Григорій Бова, молодий київський слідчий, який є земним втіленням космослідчого Меркурія, що

служить Аріману. Він повинен був знайти й покарати космократорів, але кохає представницю цієї групи Гроловицю, утілену на Землі в Галю Курінну, тому порушує наказ. Пізніше Аріман запроторює Галю в XIX століття, у монастир, звідки її прагне визволити Бова, погоджуючись на подорож у часі. На перший погляд, усе склалося якнайкраще, тому що Бова знаходить і Галю-Гореницю, і Юліану, ще одну космократорку, у монастирі. Однак у вирішальний момент сам Аріман з'являється на місце зустрічі, повідомляючи, що підступно вбив космократора Горикореня, який і переміщав Бову в часі. Усе б мало закінчитися трагічно, але в монастир прибуває Зоряний Корсар-Горіор – головний протагоніст цього роману, втілення Добра і Світла. Він оголошує, що потоки часу об'єдналися, це означає об'єднання людей і мислячих істот ноосфери, а значить, пануванню Зла приходить кінець.

Попри оптимістичне закінчення роману "Зоряний корсар", Олесь Бердник продовжує його, перенісши дію на Землю й піддаючи космократорів новим складним випробуванням. Це і є змістом роману "Камертон Дажбога", який став також своєрідним заповітом мислителя людству. Він закликає людство позбутися ланцюгів матеріального, змінити бачення Всесвіту й людини, що дасть змогу досягти найвищого щастя. "Олесь Бердник розкриває проблему, що його ж словами можна сформулювати як "вузол трагедії Землі": визволити серце від засилля інтелекту; науку, технологію, освіту, стосунки між людьми оперти на Серце, оскільки воно дає першоімпульс і тому його треба ввести в резонанс із пульсацією великого серця космосу. У вселенській динаміці має зберігатися стріла вісті, попри всілякі метаморфози між станами і потоками свідомості" [3]. Отже, пригодницький сюжет й альтернативна історія стає підґрунтям для дуже сміливих

припущень про джерела людського щастя та свободи, яких можна досягти лише зреченням від усього буденного й тілесного. Олесь Бердник показує, як людина може знайти все, чого прагне: щастя, спокій, мир, любов, – тільки через себе, через своє серце. Ця філософія видається трохи примітивною, але автор опирається на постулати християнства, тому центральною частиною цього роману є його друга частина "Євангеліє від Христа", де автор викладає свої найважливіші думки. На переконання письменника, людина в собі несе все, до чого прагне, просто треба знайти ці скарби й об'єднатися зі Всесвітом.

"А насправді – що ж таке Логос-Слово?

– Самобуття. Саморозкриття. Простий приклад: хіба зерно, щоб зростити з себе рослину, отримує інформацію десь збоку? Хіба є якісь закони саморозвитку зерна, окрім тих, що втаємничені в генах його? А людина шукає «знання» де завгодно – у зоряних просторах, у надрах елементів, у глибинах мікросвітів, у теоретичних спекуляціях, – але не в своєму серці, тобто – у власному ядрі Буття, в Оселі Віття.

– Ти стверджуєш, що серце не лише орган кроводинаміки, а й сингулярна точка Буттєвості?

– Думай простіше: серце – престол Бога. Серце має втаємничені артерії зв'язку з усіма серцями живих істот Всесвіту, з серцями елементарних часток, з серцями зірок, планет і далеких сфер існування. Через серце люди зможуть повернутися до Першобуття, здолати вікову розтерзаність Буття, об'єднати відчужені світи полум'ям Любові" [1: 526].

Як бачимо, письменник дуже оригінально прочитує християнські ідеї, а Горіор (Зоряний Корсар) у цьому романі прямо називається втіленням Христа, Аріман же стає уособленням Люцифера. Отже, філософська

концепція Олесь Бердника набуває свого закінченого вигляду.

Альтернативна історія з'являється в романі, на нашу думку, через декілька причин. По-перше, ця перипетія впливає з попереднього руху сюжету, адже Аріман таки зумів втрутитися в дії космократорів, заславши до них шпигуна, який пошкоджує прохід у часі. Саме тому Бова й дівчата-космократорки потрапляють не у свій час (кінець 60-х ХХ століття), а в 1948 рік. Аріману вдалося навіть більше, ніж він хотів, тому що герої нейтралізовані в іншій площині історії, вони не зможуть вирватися з цього циклу ніяк, хіба через смерть. Але тоді їм знову доведеться шукати одне одного через віки, по крихтах збираючи свою космократорську сутність. По-друге, творці світів вириваються в одній із численних варіацій дійсності, тому що автору важливо підкреслити, що реальності насправді не існує, адже Земля є лише експериментом надістот, які можуть створювати різні варіанти перебігу подій. "Ми в руках всесильного режисера або сценариста, який пробує різні варіанти сюжету. Ми не в спонтанному історичному потоці, а в своєрідній театральній лабораторії. І за цим стоїть...

– Аріман, – підхопила Юліана.

– А хто ж іще? – Блиснув очима Бова. – Тепер я розумію його погрози. Так просто нам не вибратися з демонічного лабіринту. Ось тут... я знайшов інформацію... Не в Америці вперше випробували ядерну бомбу. Це здійснила Німеччина вкупі з Союзом Радянських Республік Європи й Азії на островах Франца-Йосифа. Перші дві бомби були скинуті на Лондон і Нью-Йорк. Це й стало причиною капітуляції західних держав. Тепер Спілка комуністів та фашистів домінує в світі. Готуються космічні польоти до інших планет. В Африці завершується будівництво Інтернаціонального космодрому. Новий порядок буде розповсюджено на далекі світи.

Встановлено контакт з Небесною Ієрархією Сили і Влади...

– Що це означає?

– Не будь наївною, Гаю. – Бова тяжко зітхнув. – Ця реальність не лише повністю в тенетах Арімана, а й починає визнавати його водієм Еволюції. Я зрозумів його задум. Розділити потік Еволюції на безліч струмочків, у кожному змоделювати різні варіанти реальності й таким чином тримати під повним контролем можливість інтеграції. Якщо одна з реальностей підходить до розуміння ситуації, її можна навіть знищити, а з іншими маніпулювати далі. О який страшний монстр!" [1: 393].

На думку Олесея Бердника, людство може звільнитися від цих впливів, вибудувавши власну площину реальності. Саме цим і займатимуться космократори, які зуміли нарешті об'єднатися й вирушити в напівміфічні Троянові часи, щоб завадити Аріману й далі проводити експерименти над людством, заганняючи його в чергове коло страждань.

Письменник-фантаст не мав на меті писати роман альтернативної історії, але доволі вдало скористався атрибутами цього жанру. Опис альтернативної дійсності 1948 року в першому розділі «Лабіринти Мари» справді вражає. Не можна не згадати з огляду на зображені події один із найвідоміших творів альтернативної фантастики – роман В. Кожелянка «Дефіяда в Москві». Однак у творі Олесея Бердника нема й тіні тієї постмодерної провокативності, якою прославився В. Кожелянка. Крім того, з огляду на сучасні події в Україні історія виглядає не дуже й альтернативною. В описаному Олесем Бердником паралельному вимірі сталінська імперія в союзі з Гітлером шляхом ядерного удару розгромила західну цивілізацію. Отже, автор ставить на один кін комунізм і фашизм задовго до того, як це стало частиною офіційної ідеї нашої державності. Воночас письменник

вибудовує ще одну не менш оригінальну альтернативу новітній історії країни. Виявляється, що ворогом революції є не Троцький, а Ленін, який бореться із союзом фашистів і сталіністів. Троцький же помер і похований у мавзолеї на Красній площі. Герої роману потрапили в часи Сталіна, бо тільки він залишився в тому самому статусі – батька народів і великого вождя.

Зауважимо, що в романі жанрові атрибути альтернативної історії переплітаються з літературним прийомом випадкової подорожі, який відомий за надзвичайно популярною сьогодні літературою про попаданців. Цей прийом сьогодні видається доволі банальним, однак автор зумів цікаво його обіграти. Головні герої потрапляють у паралельну реальність, яка жахає: "На трибуні Мавзолею Лева Троцького поруч з великим Керманічем усіх віків та народів, Генералісимусом Йосипом Сталіним керівники братських партій, бойові генерали переможної війни з держав Інтернаціональної Коаліції: фюрер Великого Німецького Рейху Адольф Гітлер, дуче Римської імперії Муссоліні, Генералісимус Франко, маршали Паулюс, Герінг, Піччоліні, головнокомандуючий Імператорською Гвардією Японії Міцудісі..." [1: 393]. Страшна людиноненависницька імперія зла видається ще більш посиленою такими союзниками, тому читач разом із персонажами переживає справжній шок. Страшно навіть уявити, що може статися з Бовою, Галею, Юліаною, тому що виходу з цієї пастки не видно. Справді, герої пережили страшні випробування, їх допитували в застінках КДБ, катували морально й фізично, примушували оговорити себе. Здавалося, що надії на порятунок не існує, коли б мова йшла не лише про людей, а про людське втілення космократорів. Їхні тіла смертні, але вони здатні відроджуватися знову й знову в інших людських утіленнях.

Звісно, після смерті їх знову буде розкидано по світу, тому Аріман може бути спокійним ще багато віків, космократори ще довго не зможуть виконати свою місію з порятунку людства. Олесь Бердник показує, що його герої не впадають у відчай, не здаються на милість переможця, а силою своїх чуттів зв'язуються із Горіором, який надихнув їх на протистояння страшній силі зла. Перебування героїв у потворній альтернативній реальності, "в руках деспотичного суспільства, яке не знає пощади" [1: 388], – це справді випробування сили їхнього духу, причому мова й про людей, і про надлюдей. До Меркурія-Бови приходить Аріман, пропонуючи йому за відмову від місії космократорів звільнення з цієї петлі часу. Однак герой відмовляється, ідучи на страшні муки, що дало змогу йому досягти вищого просвітління.

Звісно, з того світу, де правлять Сталін і Гітлер, майже знищивши цивілізацію, нема виходу, але не для космократорів, яких веде Золотий Корсар. Бову, Гаю та Юліану, які витримали тортури, не зрікшись ні місії, ні правди, переводять до психікарні (а це вже реальність часів Бердника-дисидента). Однак виявилось, що провідний психіатр – це космократор, у "дурдомі" перебувають інші творці світів. Такий оптимістичний поворот сюжету може виглядати дещо штучним, однак він повністю відповідає філософії Олесь Бердника, який вірив у те, що сили Добра переможуть Зло, хоч і не зразу. Семеро космократорів організують ноосферне коло, щоб подолати Арімана й написати для Землі інший, більш щасливий сценарій розвитку. Пастка часу розірвана, герої народжуються знову за тисячі літ до описаних подій, щоб змінити Землю та знищити лабіринти страждання людства. Далі йде розповідь про те, як космократори втілюються в нові подоби за п'ять тисяч років до описаних подій, стаючи

духовними поводитирами людей. Фінал роману відкритий, тому що наша історія засвідчує, що ми досі живемо в Лабіринтах Арімана, а та історія, яку могли б змінити космократори, залишається альтернативною еволюцією, до якої закликав письменник і філософ.

Висновки й перспективи дослідження. Розглянувши роман "Камертон Дажбога", ми з'ясували, що він містить формальні та змістові ознаки жанрового різновиду фантастики – альтернативної історії. За жанром це роман-феєрія, але Олесь Бердник уживає атрибути альтернативної фантастики. Герої роману потрапляють у паралельну реальність, у якій історія людства пішла іншим шляхом. Відправним пунктом стали події Другої світової війни, у якій перемагає Радянський Союз разом із країнами осі. Причому український письменник пішов значно далі від Ф. К. Діка, автора роману "Людина у високому замку", де СРСР був знищений гітлерівською коаліцією, а не став її союзником. Така альтернативна історія була потрібна автору, щоб ускладнити колізії роману й піддати героїв серйозним випробуванням. Цей оригінальний поворот сюжету важливий і для виявлення поглядів автора на історію, майбутнє, шляхи розвитку людства. Не маючи на меті написати твір альтернативної фантастики, автор уміло вплітає прийоми цього жанру в роман. Важливо, що твір Олесь Бердника повністю позбавлений елементів постмодерної естетики, тому що є продуктом його своєрідної гуманістичної філософської доктрини.

Творчість Олесь Бердника, одного з основоположників української наукової фантастики гуманістичного напрямку, талановитого письменника й видатного мислителя, який так пристрасно переживав і переосмислював історію людства та накреслював шляхи його альтернативної еволюції, заслуговує на

подальше ретельне вивчення, зокрема й у напрямку дослідження жанру альтернативної фантастики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердник Олес. Зоряний Корсар: [Романи-феєрії.] / Передм. Г. Прашкевича. К.: ВД "Афон": Тріада-А, 2004. 572 с.
2. Клуб любителів україномовної фантастики. URL: <http://www.ukrfantclub.com.ua/home> (дата звернення: 07.11.2021).
3. Красноголовець В. "Камертон Дажбога" як коловерть феєричних подій у спіралях еволюції Всесвіту. URL: <http://berdnyk.com.ua/materialy2.html> (дата звернення: 03.11.2021).
4. Леоненко О. Жанр фентезі в українській прозі кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 Черкаси, 2010. 19 с.
5. Макшеєва Н. С. Розвиток альтернативної історії в сучасному літературному процесі України. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2013. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2013_21_34 (дата звернення: 02.11.2021).
6. Поліщук О. Альтернативна історія у новітньому літературному процесі. *Актуальні питання сучасної філології*. Херсон: Вид. дім «Гельветика». URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/04dec2014/04dec2014.pdf#page=84> (дата звернення: 02.11.2021).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Berdник Oles. (2004) Zoryanyy Korsar: [Romany-feyeryi.] / Peredm. H. Prashkevycha. K.: VD "Afon": Triada-A. 572 s. [in Ukrainian].
2. Klub lyubyteliv ukrayinomovnoyi fantastyky. URL: <http://www.ukrfantclub.com.ua/home> (data zvernennya: 07.11.2021). [in Ukrainian].
3. Krasnoholovets' V. "Kamerton Dazhboha" yak koloverť feyerychnykh podiy u spiralyakh evolyutsiyi Vsesvitu. URL: <http://berdnyk.com.ua/materialy2.html> (data zvernennya: 03.11.2021). [in Ukrainian].
4. Leonenko O. (2010). Zhanr fentezi v ukrayins'kiy prozi kintsya XX – pochatku XXI stolittya: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.01.01 Cherkasy, 2010. 19 s. [in Ukrainian].
5. Maksheyeva N. S. (2013) Rozvytok al'ternatyvnoyi istoriyi v suchasnomu literaturnomu protsesi Ukrayiny. *Komparatyvni doslidzhennya slov'yans'kykh mov i literatur. Pam'yati akademika Leonida Bulakhov'skoho*. Vyp. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2013_21_34 (data zvernennya: 02.11.2021). [in Ukrainian].
6. Polishchuk O. (2014). Al'ternatyvna istoriya u novitn'omu literaturnomu protsesi. Aktual'ni pytannya suchasnoyi filolohiyi. Kherson: Vyd. dim "Hel'vetyka". URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/04dec2014/04dec2014.pdf#page=84> (data zvernennya: 02.11.2021). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 08.11.2021

Схвалено до друку: 26.11.2021